

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ ๓ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

๑. ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๒. ความเป็นมาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๓. ความสำคัญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๔. พระบรมราโชวาทเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๕. องค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๖. แนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง
๗. การน้อมนำหลัก“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สู่การปฏิบัติ
๘. บทสรุป
๙. คำถามทบทวน

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อนักศึกษาเรียนจบบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถกระทำในสิ่งต่อไปนี้ได้

๑. อธิบายความหมายและความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง
๒. อธิบายความสำคัญและองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง
๓. อธิบายแนวทางในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติได้
๔. สามารถน้อมนำหลัก“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สู่การปฏิบัติ ได้อย่างเหมาะสม

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

๑. วิธีสอน

- ๑.๑ การถามตอบ เพื่อประเมินความรู้เดิม
- ๑.๒ การระดมสมอง
- ๑.๓ การบรรยายสไลด์จากไฟล์ power point ประกอบการสอน
- ๑.๔ ร่วมอภิปรายเนื้อหา และทำแบบฝึกหัดในชั้นเรียน
- ๑.๕ มอบหมายคำถามทบทวนเป็นการบ้าน

๒. กิจกรรมการเรียนการสอน

๒.๑ การประเมินความรู้เดิมของนักศึกษา สอบถามนักศึกษาเพื่อประเมินความรู้เดิมของนักศึกษา ให้อาจารย์ได้ทราบปัญหาของนักศึกษา ซึ่งจะช่วยให้จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๒ การอภิปรายร่วมกันระหว่างอาจารย์และนักศึกษา อาจารย์นำนักศึกษาระดมสมองและให้ร่วมกันอภิปรายในชั้นเรียน เกี่ยวกับเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓ การแบ่งกลุ่มศึกษาค้นคว้า ให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มทำงานสืบค้นความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งฐานข้อมูลในระบบอินเทอร์เน็ต และนำข้อมูลที่ค้นคว้าได้มาเรียบเรียงเป็นเอกสารและนำเสนอในชั้นเรียน

๒.๔ การบรรยายและถามตอบปัญหา ให้นักศึกษาอ่านเอกสารคำสอนล่วงหน้าก่อนฟังบรรยายจากอาจารย์ในชั้นเรียน ซึ่งจะเน้นประเด็นที่นักศึกษาอ่านไม่เข้าใจ หรือสิ่งที่จำเป็นต้องยึดถือเป็นหลักในการส่งเสริมการเรียนรู้

สื่อการเรียนการสอน

๑. สไลด์ Power point ประกอบการสอน บทที่ ๓
๒. VDO ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๓. เอกสาร หนังสือ และตำราเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น
 - เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร (๒๕๔๙)
 - ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (๒๕๕๐)
 - ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย (๒๕๕๐)
 - คำพอสอน ประมวลพระบรมราชาโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (๒๕๕๑)
 - จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ (๒๕๕๑)
 - จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ...กว่า ๑ ทศวรรษ (๒๕๕๕)

การวัดผลและการประเมินผล

๑. สังเกตจากความสนใจของผู้เรียน การซักถาม การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน
๒. ประเมินการอภิปราย การทำกิจกรรมในชั้นเรียน
๓. คะแนนจากการทำแบบฝึกหัด

บทที่ ๓

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผศ.แพรวภัทร ยอดแก้ว

ศาสตร์ของพระราชทาน เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำประเทศไทยไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ด้วยพระปรีชาสามารถและพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสชี้แนะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยมากกว่า ๔๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้คุณธรรม ความรู้ และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร เพื่อป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งประชาชนทุกระดับจนถึงระดับรัฐนำไปใช้ได้ คือ คำว่า “พอ” คือ พอประมาณ เดินเส้นทางสายกลางตลอด ทำอะไรด้วยเหตุด้วยผลตั้งอยู่ในความพอดี มีภูมิคุ้มกันตลอดเวลา และทุกอย่างต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (๒๕๔๙: ๙) ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง พอมี พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุ่ยหาก็ได้แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ

ดร. อำพน กิตติอำพน (๒๕๕๐: ๑๔) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๖) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (๒๕๕๔: ๘) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน ต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือตั้งตัวใหม่มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ (๒๕๕๐: ๑๑) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การชี้แนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตัวในทางที่ควรจะเป็นบนพื้นฐานการมีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย เป็นการมองโลกในเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาโดยการสร้างความ มั่นคงให้กับตนเอง ดำเนินชีวิตอย่างรอบรู้ มีสติปัญญา และความรอบคอบพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

ประเวศ วะสี (๒๕๕๐: ๕-๗) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ และต้องมีพอเพียงในอย่างน้อย ๗ ประการด้วยกัน คือ

- ๑) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- ๒) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
- ๓) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้อยู่ชีพและทำมาหากินได้
- ๔) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง รวมตัวกันแก้ไขปัญหาดัง ๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจนหรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ๕) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้รวมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

๖) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์กัน อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรมีสัมพันธและเติบโตขึ้นจากพื้นฐานทาง วัฒนธรรมจึงจะมั่นคง

๗) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบเดี่ยวเดียวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตงานไม่มีกินมีใช้ ถ้าแบบนั้นประสาทมนุษย์คงรับไม่ได้กับความผันผวนที่เร็วเกินไป จึงสุขภาพจิตเสีย เครียดเพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ตัดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงจะทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิด ความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการหรือเศรษฐกิจศีลธรรม และนี่คือเศรษฐกิจทาง สายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่า เศรษฐกิจเป็นคำที่มีความหมายที่ดี ที่หมายถึง ความเจริญที่ เชื่อมโยงจิตใจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ใน ลักษณะแบบแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้นเมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่น ๆ จนเสียสมดุล และวิกฤติ โดยมีประเด็นที่แตกต่าง คือ เศรษฐกิจพอเพียง มิได้หมายถึง แคลการใช้จ่ายอย่างประหยัด การห้ามไม่ให้เปนนี การเปนนอยู่โดยไม่เกี่ยวข้องกับใคร การไม่ชวนชวยทำอะไร ๆ อย่างเต็มที่ เหตุผลเพื่อไชยอมรับสภาพที่เปนนอยู่

สมพร เทพสิทธิ์า (๒๕๔๙: ๒๙-๓๒) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนว พระราชดำริ มีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุซึ่งเปนนรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์ กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจ ซึ่งเปนนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้าง ขวางครอบคลุม ๔ ดาน คือ

๑) มิติดานเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเปนนเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน ให้มีความ ขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตาม ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เปนนตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งชวยให้ เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เปนนสุขตามสมควรแก่อัตภาพ พนจากการเปนนีและความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีครอบครัวที่อบอุณและเปนนสุข

๒) มิติดานจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเนนที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจ ใน สิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มต้นที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่ มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เปนนการปฏิบัติทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา

๓) มิติดานสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข ประชาชนมีความเมตตา เอื้ออาทรชวยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ตางคนตางอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุก คนอยู่รวมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบกัน การมุงราย ทำลายกัน

๔) มิติด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม มีชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้สิน เกิดการทุจริตคอร์ปชั่น ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลาย ความมั่นคงของชาติ

ปริญานูช พิบูลสรารุช (๒๕๕๑: ๗๔-๗๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาซึ่งถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น เมื่อประมวลความหมายจากผู้รู้ที่ได้นำเสนอในตอนต้นแล้วนำมาประกอบเป็นความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาและภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ ผ่านพระราชดำรัส พระบรมราโชวาทและวิธีการต่างๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกรและส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน

ความเป็นมาของหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ในหนังสือจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ...กว่า ๑ ทศวรรษ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕: ๖-๘) กล่าวว่า คนไทยเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับสาระสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเตือนล่วงหน้าให้มีความระมัดระวังเกี่ยวกับความสมดุลด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และทรงแนะแนวทางการพัฒนาประเทศอย่าง “เป็นลำดับขั้น” ดังตอนหนึ่งในพระบรม

ราชโอรสในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
ความว่า

"...การพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นเริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไป...ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์..."

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๐ ความว่า "...การที่จะทำโครงการอะไร จะต้องทำด้วยความรอบคอบ และอย่าตาโตเกินไป...แต่ข้อสำคัญที่อยากจะพูดถึงคือ ถ้าเราทำโครงการที่เหมาะสม ขนาดที่เหมาะสมอาจจะไม่ดูหรูหรา แต่จะไม่ล้ม หรือถ้ามีอันเป็นไป ก็ไม่เสียมาก...มาเร็วๆ นี้ โครงการต่างๆ โรงงานเกิดขึ้นมากมาย จนกระทั่งคนนี้กว่าประเทศไทยนี้ จะเป็นเสื่อตัวเล็กๆ แล้วก็เสื่อตัวโตขึ้น เราไปเห่อว่าจะเป็นเสื่อ...การจะเป็นเสื่อนั้นไม่สำคัญสำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง..."

การตระหนกอย่างจริงจังถึงความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เริ่มเกิดขึ้นภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. ๒๕๔๐ และจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อน "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงย้ำให้เห็นความสำคัญที่มีเศรษฐกิจแบบ "พอมีพอกิน" พัฒนาคนให้สามารถ "อุ่มชูตัวเองได้" และได้ทรงอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ความตอนหนึ่งว่า

"...คนเรา ถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด "อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ" มีความคิดว่า ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียงทำอะไรรู้ก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง..."

ที่สำคัญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จากวารสารชัยพัฒนา ฉบับประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๒ ความว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิตรากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกต้องรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้มันเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

ต่อมา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนของประเทศตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่างๆ มาร่วมกันพิจารณากลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปออกมาเป็นนิยามความหมาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จากนั้นเมื่อวันที่ ๒๒ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยและขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตที่จะเผยแพร่บทความที่อธิบาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ได้มาจากการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่นๆ จำนวนหนึ่ง มาร่วมกันประมวลพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและพระราชดำรัสอื่นที่เกี่ยวข้อง และเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักราชเลขาธิการได้มีหนังสือถึงประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแจ้งว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความดังกล่าวไปเผยแพร่ได้ เพื่อเป็นหลักคิดและแนวทางปฏิบัติแก่สำนักงานฯ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจ ตลอดจนประชาชนทั่วไป

หลังจากนั้น สศช. ได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) และฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) รวมทั้งได้เสริมสร้างความเข้าใจไปยังภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่า และน้อมนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐: ๑๐-๑๑) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙-๑๑ โดยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ ครั้งนี้ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนี้ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของ

แผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นย้ำถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) อีกครั้ง ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๓ ความตอนหนึ่งว่า

“...หมายความว่า ประหยัด แต่ไม่ใช่ซีเหี้ยม ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียง แล้วทุกคนจะมีความสุข...”

จากพระราชดำรัสจึงเป็นที่มาของความเข้าใจว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต (หมายถึง หลักพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีบนพื้นฐานจิตใจที่มีคุณธรรม และใช้ความรู้อย่างรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง เพื่อให้ชีวิตสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม- ๓ ท่วง ๒ เงื่อนไข ๔ มิติ) ที่ทุกคนทุกประเทศ สามารถนำไปใช้ในทุกกิจกรรม ทุกสาขาอาชีพ และทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืน (ปรียานุช, ๒๕๕๗: ๓) การเสริมสร้างความเข้าใจในความสำเร็จของการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมอย่างถ่องแท้ จะส่งผลให้ประชาชนเห็นคุณค่า และเกิดศรัทธาในการปฏิบัติ อันจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เพื่อมุ่งให้ประเทศเข้าสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง

ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง มีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอถึงไว้อย่างหลากหลาย ผู้เขียน ได้รวบรวมข้อมูลไว้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “..การรู้จักประมาณตนนี้จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่รวมทั้งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้ จะทำให้สามารถวางแผนและปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหาพันต่อสถานการณ์ และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้ประโยชน์ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตน

และรู้จักประมาณสถานการณ์จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญที่จะเกื้อกูลให้บุคคล ชีวิต และกิจการงานไปได้อย่างราบรื่น และก้าวหน้า..”

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงในการประชุมชี้แจงแนวทางการบริหารประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๙ ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงชี้ให้ประชาชนได้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติตนที่ควรจะเป็น เพื่อให้สามารถดำรงชีพได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งที่จริงแล้วก็เป็แนวทางที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย และสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ... การพัฒนาต้องเริ่มจากการพึ่งตนเองให้ไดก่อน การที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ เราก็ต้องรู้จักประมาณตน และทำทุกอย่างด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ไม่ประมาท สิ่งเหล่านี้จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเราต่อไปด้วย หลักการสำคัญของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่จะทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่รีบร้อน ไม่ก้าวกระโดด ไม่ประมาท รู้จักการเลือกสรร และการใช้อย่างเหมาะสม ระมัดระวัง มีความพอดี พอเหมาะ พอควร ซึ่งใช้คำสรุปรวมว่า “พอเพียง” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๑๒-๑๓)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง ในการสัมมนาเรื่องเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ “ทางสายกลาง” ไม่สุดโต่ง ซึ่งมีอยู่ในคำสอนของทุกศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ พราหมณ์ ฮินดู อิสลาม และศาสนาซิกข์ การใช้ชีวิตนั้น อยาสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง แต่ให้อยู่ในทางสายกลาง เช่น การใช้จ่ายในระดับบุคคล นักเรียน นิสิต นักศึกษา หรือครูก็ดี ใช้จ่ายพอเพียง พอประมาณหากสุดโต่งข้างหนึ่ง คือ ตระหนี่ หรือขี้เหนียว ตระหนี่ ก็คือไม่ใช้จ่าย แมว่าจำเป็นต้องใช้จ่าย ก็ไม่ยอมใช้ แล้วไปสร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง คนในครอบครัว หรือคนในโรงเรียน สวนสุดโต่งอีกด้านคือ ฟุ้งเฟ้อ ทุ่มเท ใช้จ่ายเงินในสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องใช้ และไม่มีเหตุผลความจำเป็นต้องใช้ เห็นเขามีก้อยากมีตามเขา เขามีเงินเป็นแสนล้าน เราจะไปมีตามเขาได้อย่างไร ในเมื่อเงินเดือนเราหมื่นสอง...ซึ่งปรัชญาฯ นี้ต้องการสอนเราว่า การที่จะใช้ชีวิต ใช้จ่ายเงินทอง หรือตัดสินใจบริหารโรงเรียน ต้องวางอยู่บนความพอเพียง

ปริญานูช พิบูลสรารุช (๒๕๕๑: ๗๓) กล่าวว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง การตัดสินใจหรือปฏิบัติภารกิจใดๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ความถูกต้องเป็นอย่างดีเป็นเหตุเป็นผลและไม่ประมาท เป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบันกับการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ

สมศักดิ์ คงเที่ยง (๒๕๕๐, ๗) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำเนินไปในทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยมีความสำนึกในคุณธรรมเป็นองค์กำกับควบคู่ไปกับการใช้ความรู้เพื่อให้เกิดความสมดุล พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงและก้าวทันต่อโลกการสื่อสารไร้พรมแดน เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปได้อย่างราบรื่นมั่นคง และยั่งยืน

ดร.ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์ โดให้สัมภาษณ์พิเศษแก่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๐ โดยกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นของความก้าวหน้าอย่างสมดุลและมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความหมายโดยย่อว่า ๓ หวง และ ๒ เงื่อนไข ๓ หวง ซึ่งก็คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีสวน ๒ เงื่อนไข คือ เงื่อนไขด้านความรู้และเงื่อนไข ด้านคุณธรรม ด้านความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง สอนคุณธรรม คือความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยัน อดทน การใช้สติ ปัญญา ความเพียร และมีการแบ่งปันส่วนสำคัญเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแนะนำให้มีการดำเนินการต่างๆ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งมี ๒ ขั้นตอน คือ “เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน” กับ “เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า”

ประเวศ วะสี ได้กล่าวสรุปความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่สง ไม่ผลิตเพื่อคนอื่นไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เพียงพอในอย่างน้อย ๗ ประการ (ประเวศ วะสี, ๒๕๕๐: ๔-๗) คือ

๑. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
๒. จิตใจเพียงพอ ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอ จะรักคนอื่นไม่เป้นและทำลายมาก
๓. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
๔. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง ทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาคนยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
๕. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้รวมกันในการปฏิรูปและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
๖. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นมาจากฐานทางวัฒนธรรมจึงมั่นคง

๗. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบ เดี่ยวจน เดี่ยวรวย แบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ซึ่งประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหว สุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยนรุนแรง ฆ่าตัวตายติดยาเสพติด แต่เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี

ศรายุท บุรณเจริณ และคณะ (๒๕๕๔: ๑๖-๑๗) ได้กล่าวถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑๐ ประการ ถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาประเทศ และพัฒนาคน ดังนี้

๑. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ

๓. เศรษฐกิจพอเพียง ช่วยยกระดับความรับผิดชอบตอสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เนนผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

๔. หลักการเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาล ในการบริหารงานภาครัฐ

๕. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน

๖. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนคานิยมและความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

๗. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยใ้มนุษย์มีความพออยู่ พอกิน พอใช้ พึ่งตนเองได้ และมีความสุขตามอัธยาศัย

๘. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยใ้มนุษย์อยู่รวมกับผู้อื่นตลอดจนเสรีภาพในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาัดเอาเปรียบ แบงปน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตาและจิตสาธารณะ

๙. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยใ้มนุษย์อยู่รวมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ทำลาย เห็นคุณค่าและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑๐. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยใ้มนุษย์อยู่อย่างมีรากเหง้าทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา คานิยม และเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคล/สังคม

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวคิดหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง โดยไม่ประมาท มีภูมิคุ้มกันในตัวที่

ดี พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีสติและมีเหตุผล ความพอเพียงสามารถทำให้ดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน หลุดพ้นจากความทุกข์และมีความสุขในชีวิต

แนวคิดและทฤษฎีหลักเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดของหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้มากหลายทัศนะ ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๗)

ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไหนทางไกลเท่าไรไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”

พระราชดำรัสที่พระองค์ทรงพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือยไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้ามามีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง... คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมี

ความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ ไม่ใช่เศรษฐกิจมีความคิดว่า ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข... พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ ตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

และอีกพระราชดำรัสที่พระองค์พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ มีใจความตอนหนึ่งว่า “...ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอลูกพอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอลูกพอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอ แต่มีความพอลูกพอกิน มีความสงบเปรียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพอลูกพอกินนี้ได้ เราก็จะยอดเยี่ยมได้... ฉะนั้น ถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้มีชีวิต และมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกันช่วยกันรักษาสวนรวมให้อยู่ดี กินดี พอสมควร ขอย้ำพอลูกพออยู่ พอลูกมีความสงบไม่ไห้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อจะให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิต และเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่างสังคมระดับท้องถิ่นและตลาดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญานี้ คือ แนวทางที่สมดุล โดยใช้หลักธรรมชาติที่เป็นเหตุผลอย่างเชื่อมโยงพัฒนาให้ทันสมัยและก้าวสู่ความเป็นสากลได้เหมือนนานาประเทศทั่วโลกโดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๐ เมื่อปีที่ประเทศไทยต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพื่อยืนหยัดในการพึ่งตนเอง และพัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยการสร้างแนวคิดเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ซึ่งคนไทยจะสามารถเลี้ยงชีพโดยอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง และการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ก็ได้ผ่านการทดลองในพระตำหนักสวนจิตรลดาโรฐาน และโครงการในภูมิภาคต่าง ๆ หลายโครงการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่า มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NIC) พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเองคือ ทางสายกลางที่จะป้องกันกาเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้ และการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีปัจจัย ๒ อย่าง (ศราวุธ บุรณเจริญและคณะ, ๒๕๕๔: ๑๑-๑๒). คือ

๑. การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างปริมาณผลผลิตและการบริโภค
๒. ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเองอย่างครบวงจร ผลที่เกิดขึ้น คือ

- ๒.๑ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่ได้สัดส่วน
- ๒.๒ ใช้นวัตกรรมโดยเหมาะสม
- ๒.๓ รักษาสมดุลของระบบนิเวศ และปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก

ในปัจจุบันนี้ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการนำไปใช้เป็นนโยบายของรัฐบาลและปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ในส่วนที่ ๓ แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา ๗๘ (๑) ว่า “การบริหารราชการแผ่นดินใหม่เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐: ๒๒) ที่สำคัญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปประเทศ โดยบัญญัติให้การปฏิรูปประเทศเป็นหมวดหนึ่งในรัฐธรรมนูญ (หมวด ๑๖ มาตรา ๒๕๗ – มาตรา ๒๖๑) รวมทั้งได้บัญญัติถึงเป้าหมายของการปฏิรูปประเทศไว้ ๓ ประการ คือ ๑) ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ ๒) สังคมมีความสงบสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อจัดความเหลื่อมล้ำและ ๓) ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

ภาพที่ ๒.๑ แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง ๓ หวง ๒ เงื่อนไข

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม "๓ หวง ๒ เงื่อนไข" ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม" (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๔๙: ๑๕)

สอดคล้องกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือ ปรัชญาการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาตลอดนานกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ (ปี พ.ศ. ๒๕๔๐) และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นจากความยากจน สามารถ

ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีความยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๒: ๓๓)

รวมถึงแนวคิดที่ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำต่างๆ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม คือ การยึดถือคุณธรรมต่าง ๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน เป็นต้น ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญา (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, ๒๕๕๑: ๘)

ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานเนื่องในโอกาสวันปิดภาคเรียนของโรงเรียนจิตรลดา ปการศึกษา ๒๕๑๔ ณ ศาลาผกาภิรมย์ พระราชวังดุสิตเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๕ มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ความรู้ในวิชาการเป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคได้ และทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ เป็นคนที่สามารถ เป็นคนที่จะมีความพอใจได้ในตัวว่า ทำประโยชน์แก่ตนเองและแก่ส่วนรมนอกจากวิชาความรู้ ก็จะต้องฝึกฝนในสิ่งที่ตัวเองจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังคม สอดคล้องกับสมัย และสอดคล้องกับศีลธรรมที่ต้งาม ถ้าได้ทั้งวิชาการทั้งความรู้รอบตัว และความรู้ในชีวิต ก็จะทำให้เป็นคนที่ดีครบคน...” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, ๒๕๕๒: ๔๗)

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึง หลักเศรษฐกิจพอเพียงว่า การพัฒนาชุมชนในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมาย และเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาอย่างบูรณาการ” ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้พลังทางสังคมขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่าย หรือประชาสังคมกล่าวคือเป็นการผนึกกำลังของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” (แปลว่า หลายฝ่าย) ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน... กล่าวโดยสรุป คือเศรษฐกิจพอเพียง ก็หมายถึงการหันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ๕ ประการ คือ

๑. พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงควรที่สร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกเต็มต่อสูชีวิตด้วยความสุจริตแม้อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้อภัยต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส“การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “...บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมกันด้วย จึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน...”

๒. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันนำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอด และเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “...เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไมลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน...”

๓. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

๔. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลองทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริที่ว่า “...จุดประสงค์ของศูนย์การศึกษาฯ คือเป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะวาแต่ละท้องที่ สภาพฝนฟ้า อากาศ และประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ กัน ก็มีลักษณะแตกต่างกันมากเหมือนเดิม...”

๕. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้นกล่าวคือ แม้มิมีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปได้ด้วย การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

๕.๑ ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลด ละ ความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำริที่ว่า“ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

๕.๒ ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความสุจริตธรรม ดังพระราชดำริที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ ...”

๕.๓ ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในการการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสถึงเรื่องนี้ว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง

ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

๕.๔ ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่เป็นอยู่ โดยต้องขวนขวาย ใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ให้ความชัดเจนว่า “...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองใหม่นั้นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติวาสนาโดยตนเอง...”

๕.๕ ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ดังพระราโชวาทที่ว่า “...พยายามไม่ก่อความชั่วให้ เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แกตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นในทางงามสมบูรณ์ขึ้น ...”

สรุปได้ว่า หลักการเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นหลักการที่สอนให้คนทุกระดับทุกฝ่ายรู้จักการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม คือ ให้เดินสายกลาง ไม่สร้างผลกระทบที่เสียหายทั้งแก่ตนและส่วนรวม โดยเฉพาะมุ่งถึงการพัฒนาแบบองค์รวม ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ตลอดจนการเมือง การปกครอง ไซพลังทางสังคมขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปแบบของกลุ่ม เครือข่าย หรือประชาสังคม ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

นอกจากนั้น ยังพบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้น มีหลักพิจารณาเริ่มแรกเป็นกรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวคิดหลักหรือปรัชญาการพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง พออยู่พอกินในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อมโดยใช้หลักทางศีลธรรมจรรยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อันมั่นคงและยั่งยืนแก่ตนเอง ครอบครัวชุมชน และประเทศ

พระบรมราโชวาทเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันได้ทรงพระราชทานไว้ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๗ มีความตอนหนึ่งว่า

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป หากมุ่งแต่จะสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากลมเหลวในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้... (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, ๒๕๕๗: ๑๒๕)

และเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๐ มีพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ เพื่อทรงเตือนสติคนไทยเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ภาวะเศรษฐกิจของไทย เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต มีความตอนหนึ่งว่า “...การจะเป็นเช่นนั้น มันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...” (จุฬพล, ๒๕๕๐: ๕)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๘-๑๐) ได้ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๓ - ๒๕๕๙ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๕๐ ความตอนหนึ่งว่า “...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคย บอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียง พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...” และพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๕๑ ความตอนหนึ่งว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือ ไม่ต้องทั้งหมดหรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ หมายความว่า ถ้าทำได้เศษ

หนึ่งส่วนสี่ของประเทศก็จะพอ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ...”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๒๒-๒๘) ได้ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๙๓ – ๒๕๕๙ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลักความพอประมาณ ดังนี้

๑) พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๗ ความตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

๒) พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๗ ความตอนหนึ่งว่า “...ในการพัฒนาประเทศนั้น จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัด ระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว... การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้แน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นไปตามลำดับด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว...”

๓) พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๐ ความตอนหนึ่งว่า “...ถ้าเราทำโครงการที่เหมาะสม ขนาดที่เหมาะสมอาจจะไม่ดูหรูหราแต่จะไม่ล้ม หรือถ้ามีอันเป็นไปก็ไม่เสียมาก...”

๔) พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ความตอนหนึ่งว่า “...พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ยิ่ง ถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี... ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอแม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง... แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่า พอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั้น คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อยเมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียงหมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียง

นี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรรษาได้แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับประเทศได้ โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

๑. หลักความพอประมาณ

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของหลักความพอประมาณไว้ ดังนี้

ปรียานุช พิบูลสรารุช (๒๕๕๑: ๗๖) กล่าวว่า หลักความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๑๓) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (๒๕๕๐: ๑๐) กล่าวว่า หลักความพอประมาณ หมายถึง ไม่มาก ไม่น้อย ไม่สุดโต่งไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นทางสายกลาง

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (๒๕๕๐: ๑๔) กล่าวว่า หลักความพอประมาณ หมายถึง ความเหมาะสมของการดำเนินงานทั้งในแง่ของขนาดที่ไม่เล็กเกินไปหรือไม่ใหญ่จนเกินตัวแต่เป็นไปตามอัตภาพและสภาพแวดล้อมและในแง่ของจังหวะเวลาที่ไม่เร็วเกินไปหรือไม่ช้าจนเกินไป แต่รู้จักทำเป็นขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินงานมีความก้าวหน้าโดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

ไพเราะ เลิศวิราม (๒๕๕๐: ๕๘) กล่าวว่า หลักความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่า หลักความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นทางสายกลางในการปฏิบัติ ซึ่งต้องทำเป็นลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินก่อน สามารถอุ้มชูตนเองและครอบครัวได้โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด ระมัดระวัง ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงแล้ว ปฏิบัติได้แล้วจึงพัฒนาการประกอบอาชีพ การดำเนินงานให้มีความก้าวหน้าไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและประหยัด เพื่อ ป้องกันความผิดพลาด ล้มเหลว

๒. หลักความมีเหตุผล

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของหลักความมีเหตุผลไว้ ดังนี้

ปรียานุช พิบูลสรารุช (๒๕๕๑: ๗๖) กล่าวว่า หลักความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจ ดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาหลักกฎหมายหลักศีลธรรม จริยธรรม และ วัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจาก การกระทำนั้นๆ อย่างรอบรู้และรอบคอบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๑๔) กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการหลัก กฎหมายหลักศีลธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงามคิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ้ โดยคำนึงถึง ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (๒๕๕๐: ๑๐) กล่าวว่า หลักความมีเหตุผล หมายถึง อธิบายได้ว่าเป็น เพราะเหตุผล เป็นไปเพื่อประโยชน์ใด มิใช่เรื่องคิดเอาเอง แต่มีคำอธิบายที่รับฟังได้

ไพเราะ เลิศวิราม (๒๕๕๐: ๕๘) กล่าวว่า หลักความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับ ระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจน คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (๒๕๕๐: ๑๔) กล่าวว่า หลักความมีเหตุผล หมายถึง การพิจารณาที่ จะดำเนินงานใดๆ ด้วยความถี่ถ้วนรอบคอบ ไม่ย่อท้อ ไร้อคติ คำนึงถึงเหตุและปัจจัยแวดล้อมทั้งหมด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม เกิดประสิทธิผลเกิดประโยชน์และความสุขโดย ปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๓๓, ๔๒) ได้ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๓ – ๒๕๔๙ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลักความมีเหตุผลดังนี้

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๑ ความตอนหนึ่งว่า “...ข้าพเจ้าอยากให้ทุกคนคำนึงถึงกฎแห่งเหตุผล ว่าผลที่เกิดขึ้นเพราะเหตุ คือ การกระทำและผลนั้น จะเป็นผลดีหรือผลเสีย ก็เพราะกระทำให้ดีหรือให้เสีย ดังนั้น การที่จะทำงานใดให้บรรลุผลที่พึงประสงค์จะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมก่อนเป็นเบื้องต้น แล้วลงมือกระทำตามหลักเหตุผลด้วยความตั้งใจจริงและด้วยความสุจริต งานของแต่ละคนจึงจะเป็นผลดีและเชื่อได้ว่าผลงานของแต่ละคนจะประมวลกันเป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมืองได้ดังปรารถนา...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๓ ความตอนหนึ่งว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขออย่าว่าเป็นการทิ้งเศรษฐกิจ หรือความประพฤติ ที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุมีผล คือ เกิดผลอันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่เกิดตามเหตุ การกระทำ ก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้น ก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดี แปลว่า มีประสิทธิภาพ ดี แปลว่า มีประโยชน์ ดี แปลว่า ทำให้มีความสุข...”

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การพิจารณาตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดด้วยความถี่ถ้วน รอบคอบ ไม่ย่อท้อ ได้อคติ บนพื้นฐานของข้อมูล ความรู้ หลักวิชากฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยมีการวิเคราะห์และพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ หมายถึง ถ้ากระทำเหตุดี คือ คิดดี มีวิธีการเหมาะสม ผลของการกระทำนั้น จะดีตามไปด้วย ดังนั้น การที่จะทำงานใดให้ประสบผลสำเร็จจะต้องพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมก่อน แล้วลงมือกระทำ ตามหลักเหตุผลด้วยความตั้งใจจริงและด้วยความสุจริต เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องดีงาม เกิดประสิทธิผล เกิดประโยชน์ และความสุขโดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๓. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๐: ๑๐) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๑๕) ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (๒๕๕๐: ๑๐) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การพร้อมที่จะรับผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ชวนเซไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (๒๕๕๐: ๑๔) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การจัดองค์ประกอบของการดำเนินงานให้มีสภาพพร้อมรองรับต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๔๕ -๕๘) ได้ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๓ – ๒๕๔๙ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลักการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ดังนี้

๑) พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๔ ความตอนหนึ่งว่า “...ท่านทั้งหลายคงจะตระหนักอยู่แล้วว่าการศึกษาเล่าเรียนเป็นเรื่องที่ไม่สิ้นสุด ผู้ปรารถนาความเจริญในการประกอบกิจการงานจะต้องหมั่นเอาใจใส่แสวงหาความรู้ให้เพิ่มพูนอยู่เสมอมิฉะนั้น จะกลายเป็นผู้ที่ล้าสมัยสมรรถภาพไป...”

๒) พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๐ ความตอนหนึ่งว่า “...เชื่อว่าประเทศไทยจะสามารถพ้นวิกฤตการณ์ได้ดีกว่าหลายประเทศ เพราะประเทศ เพราะแผ่นดินนี้ ยังเหมาะสมกับความเป็นอยู่ได้อย่างที่เคยพูดมาหลายปีแล้วว่า ภูมิประเทศยังให้ คือเหมาะสมแต่ความเป็นอยู่ต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องอยู่อย่างประหยัด และต้องไปในทางที่ถูกต้อง...”

๓) พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๖ ความตอนหนึ่งว่า “...ต้องพัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ของประชาชน คือ อาชีพ ไม่ใช่เพียงแต่ปลูกผัก ถั่ว ปลูกงา ให้หลานเฝ้า แต่เป็นเรื่องของให้ความอยู่ดี กินดี ความรู้ การศึกษา กล่าวว่า ต้องช่วยให้การศึกษาดีขึ้น เพราะถ้าการศึกษาไม่ดี คนไม่สามารถที่จะทำงานการศึกษาต้องได้ทุกระดับ...”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๑๕) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน การศึกษาและการแสวงหาความรู้ให้เพิ่มพูนอยู่เสมอจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการพัฒนาอาชีพการดำเนินงานและการดำรงชีวิตเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้กับสถานการณ์อย่างทันที่

๔. เงื่อนไขความรู้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๖๓-๗๗) ได้ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๓ - ๒๕๔๙ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเงื่อนไขความรู้ ดังนี้

๑) พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๘ ความตอนหนึ่งว่า “...ความรู้ นั้น เป็นหลักของการทำงาน ผู้ที่จะทำงานอย่างใดจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องนั้น ก่อนเป็นเบื้องต้น ส่วนความคิดเป็นเครื่องช่วยความรู้ คือ ช่วยให้ความรู้ได้ถูกต้อง เช่น จะใช้อย่างไร ที่ไหน เมื่อใด เมื่อมีความรู้สำหรับงาน มีความคิดสำหรับพิจารณา ใช้ความรู้ให้ถูกต้องแล้วยอมทำงานได้ผลสมบูรณ์ดียากที่จะผิดพลาด ความรู้กับความคิดจึงไม่ควรแยกจากกัน...”

๒) พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ความตอนหนึ่งว่า “...ถ้าเราฟังคนที่มีความรู้เราก็ได้ความรู้ ไม่ใช่ความรู้ที่จะมาสอนคนโน้น คนนี้ได้ แต่ได้ความรู้ที่จะปฏิบัติได้ ถ้าเราฟังคนแล้วก็ฟังจริง ๆ แต่ต้องพิจารณาอันนี้ เป็นข้อสำคัญ ต้องพิจารณาว่าที่ท่านพูดนั้น ถูกต้องหรือไม่ ถ้าพูดถูกต้องปฏิบัติได้เราก็ดีเราก็ได้ประโยชน์ ส่วนรวมก็ได้ประโยชน์ เพราะเราเอาความรู้ที่ท่านพูดไปปฏิบัติต่อ...”

๓) พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๖ ความตอนหนึ่งว่า “...เมื่อมีวิชาความรู้ศึกษาสะสมไว้เป็นอย่างดี มีความไม่เคร่งเครียดในหลักวิชาจนเกินไป และมีความเข้าใจในสภาพที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งแล้ว

ก็จะเกิดความคิดเห็นอันปลอดโปร่ง สว่างไสวจะมีเหตุผลอันถูกต้องแก่แท้ และจะมีปัญญาอันแนบคายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติงานและแก้ไขปัญหาที่บังเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ...”

นอกจากนั้น มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของเงื่อนไขความรู้ไว้ดังต่อไปนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๐: ๑๑) กล่าวว่า เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๑๕-๑๖) เงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรมหลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน

๑. เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้ รัก สามัคคีไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

๒. เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

๓. เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและปัญญาบริหารจัดการการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (๒๕๕๐: ๑๐) กล่าวว่า เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ในวิชาการที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านอย่างจริงจังและสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ได้

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (๒๕๕๐: ๑๔) กล่าวว่า เงื่อนไขความรู้ หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ประกอบด้วย ความรอบรู้ คือ ความรู้สึกในงานที่ทำและความรู้กว้างในสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำความระลึกู้ (สติ) คือ การยั้งคิดพิจารณาและรู้ทันสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะกระทำการใดๆ และความรู้ชัด (ปัญญา) คือ การเห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างกระจ่างชัดถูกต้องตามเหตุตามผลและตามจริง

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่า เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้านจริงจังและรอบรู้ในงานที่สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การทำงานประสบความสำเร็จป้องกันความผิดพลาดโดยต้องระมัดระวัง รอบคอบในการใช้ความรู้ให้ถูกต้องโดยไม่ทุจริต คอร์รัปชัน และไม่สร้าง

ความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่นการใช้ความรู้จึงจำเป็นต้องใช้ควบคู่กับคุณธรรม โดยนำคุณธรรม มากำกับความรู้ ซึ่งการชวนชวายเป็นความรู้จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาอาชีพ การ ดำเนินงานและการดำเนินชีวิต ให้ประสบความสำเร็จและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน

๕. เงื่อนไขคุณธรรม

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของเงื่อนไขคุณธรรมไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๑๕) เงื่อนไข คุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้ รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

ไพเราะ เลิศวิราม (๒๕๕๐: ๕๘) กล่าวว่า เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วยมีความตระหนี่ใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (๒๕๕๐: ๑๐) กล่าวว่า เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง ความซื่อสัตย์ สุจริต มี ความมานะอดทน พากเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (๒๕๕๐: ๑๔) กล่าวว่า เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง เครื่องอาศัยของ การดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างดีงามประกอบด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต คือ ความประพฤติชอบมี การพูดและการกระทำที่ตรงต่อหน้าที่การงานต่อตนเองและต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ไม่ คดโกง ไม่หลอกลวง และไม่เอาเปรียบ มีความอดทน มีความเพียร คือ ความบากบั่น ความกล้า แข็งมีความหนักแน่น ไม่ท้อถอยทำให้การดำเนินงานรุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ และความ รอบคอบระมัดระวัง คือ การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในทุกแง่มุมก่อนที่จะดำเนินงานเพื่อมิให้เกิด ความเผอเรอและพลั้งพลาด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๙๑, ๙๘) ได้ ประมวลคำในพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๙๓ - ๒๕๔๙ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเงื่อนไขคุณธรรม ดังนี้

๑) พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๒๐ ความตอนหนึ่งว่า “...การที่จะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือ ที่เป็น ประโยชน์และเป็นธรรมด้วยนั้น จะอาศัยความรู้แต่เพียงอย่างเดียวมิได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต

ความบริสุทธิ์ใจ และความถูกต้องเป็นธรรมประกอบด้วย เพราะเหตุว่าความรู้ นั้น เป็นเหมือน เครื่องยนต์ ที่ทำให้รถยนต์เคลื่อนไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้วเป็นเหมือนหนึ่ง พวงมาลัยหรือพวงทางเสือซึ่งเป็นปัจจัยที่นำพาให้รถยนต์ดำเนินไปถูกทางด้วยความสวัสดิ คือ ปลอดภัยจนบรรลุถึงจุดหมายที่พึงประสงค์ดังนั้น ในการที่จะประกอบกิจการงานเพื่อตนเพื่อส่วนรวมต่อไป ขอให้ทุกคนสำนึกไว้เป็นนิตย์โดยตระหนักว่า การงาน สังคมและบ้านเมืองนั้น ถ้าขาดผู้มีความรู้ เป็นผู้บริหารดำเนินการย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้โดยยาก แต่ถ้างานใด สังคมใด และบ้านเมืองใดก็ตาม ขาดบุคคลผู้มีความรู้ คุณธรรม ความสุจริตแล้วจะดำรงอยู่ไม่ได้เลย...”

๒) พระบรมราชาวาทพระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน ๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๘ ดังความ ตอนหนึ่งว่า “...การทำงานให้สำเร็จขึ้นอยู่กับความสามารถสองอย่างเป็นสิ่งสำคัญ คือ สามารถในการใช้ วิชาความรู้ อย่างหนึ่ง สามารถในการประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น อีกอย่างหนึ่งทั้งสองประการนี้ต้อง ดำเนินคู่กันไป และจำเป็นต้องกระทำด้วยความสุจริตกาย สุจริตใจ ด้วยความคิดเห็นที่เป็นอิสระ ปราศจากอคติ และด้วยความถูกต้องตามเหตุตามผลด้วย จึงจะช่วยให้งานบรรลุจุดหมายและ ประโยชน์ที่พึงประสงค์โดยครบถ้วนแท้จริง...”

ปรียานุช พิบูลสรารุช (๒๕๕๑: ๗๗) กล่าวว่า เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง การตระหนักใน คุณธรรมผู้รับผิดชอบชีวิต ชื่อสัตย์สุจริตใช้สติปัญญาอย่างถูกต้อง และเหมาะสมในการดำเนินชีวิต มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นใน สังคม

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่า เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง สิ่งเสริมสร้าง การดำเนินชีวิตและการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างดีงามและประสบความสำเร็จประกอบด้วย ความ ชื่อสัตย์สุจริต คือ ประพฤติชอบ มีการพูด มีการกระทำที่ซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเองและผู้อื่น มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่เอาเปรียบ มีความเพียร คือ ความบากบั่น ไม่ท้อถอย ในการ ดำเนินงานจนประสบผลสำเร็จ ความรอบคอบระมัดระวัง คือ พิจารณาอย่างถี่ถ้วนทุกแง่ทุกมุมก่อนที่จะ ดำเนินงานเพื่อมิให้เกิดความผิดพลาด รู้จักแบ่งปัน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในสังคม ดังนั้น การทำงานและการดำเนินการสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นต้องมีความรอบรู้ และรู้จริงในสิ่งที่ปฏิบัติ และใช้ความรู้อย่างถูกต้อง ไม่คดโกง ไม่ทุจริต ไม่สร้างความเดือนร้อนให้กับ ตนเองและผู้อื่น โดยนำคุณธรรมที่สำคัญคือความชื่อสัตย์สุจริตมากำกับความรู้ เพื่อให้การปฏิบัติงาน หรือการดำเนินการสิ่งใดประสบความสำเร็จ และก่อให้เกิดความสุข

แนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่และส่งเสริมให้นำไปปฏิบัติหรือ “ขับเคลื่อน” ตลอดระยะเวลา ๑๒ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๕๔ มีการดำเนินงานใน ๓ ช่วงเวลาที่สำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕: ๑๐-๑๕) ดังนี้

ช่วงเริ่มต้นระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๗ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ปวงชนชาวไทย โดยพระราชทานให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินำไปขับเคลื่อนในกระบวนการพัฒนาประเทศ ในช่วงเริ่มต้นเป็นช่วงเวลาที่มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจในความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มผู้นำทางความคิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการมีการรวมกลุ่มกันในระดับประเทศ เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาจากบทความที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตอย่างละเอียดและเชื่อมโยงกับแนวความคิดและทฤษฎีอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน ได้สรุปสาระหลักและทำให้เข้าใจง่ายเป็นภาพ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข ซึ่งได้นำไปใช้เผยแพร่ควบคู่ไปกับบทความที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถจดจำและมีความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานและภาคีวิชาการอื่นได้จัดสัมมนาและจัดประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และการสัมมนาผู้นำชุมชนที่จังหวัดกาญจนบุรี ระหว่างวันที่ ๒๘ - ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พอประมาณ มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีเหตุผลภูมิคุ้มกันในด้านวัตถุ / สังคม / สิ่งแวดล้อม / วัฒนธรรม สายกลาง ความพอเพียงนำสู่คุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อุดม ความเพียร มีสติ ปัญญา ความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง บนพื้นฐานการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และร่วมกันจัดทำเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละภาคในระยะเวลา ๓ ปี นับเป็นการขับเคลื่อนสู่ผู้นำชุมชนอย่างเข้มข้นเป็นครั้งแรก

ช่วงที่สองระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๑ โดยในช่วงปลาย พ.ศ. ๒๕๔๖ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตั้งคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อเป็นกลไกหลักในการประสานเครือข่ายทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติให้นำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ครอบคลุม ๘ ภาคส่วน ได้แก่

- ๑) ผู้นำทางความคิด
- ๒) นักวิชาการในระดับอุดมศึกษา
- ๓) สถาบันการศึกษา
- ๔) สถาบันการเมือง

- ๕) องค์กรภาครัฐ
- ๖) สื่อมวลชนและประชาชน
- ๗) ภาคธุรกิจ
- ๘) ชุมชนและประชาสังคม

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำแนวการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทาง โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ สำนักงานฯ ได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนของสังคมในทุกจังหวัดทั่วประเทศ มีประชาชนเข้าร่วมประมาณ ๒๐,๐๐๐ คน สาระตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหัวข้อสำคัญในการสร้างการรับรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๔๐ รวมทั้งเตือนสติให้มีการดำเนินชีวิตในความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน สามารถรองรับผลกระทบของความเปลี่ยนแปลง บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และต่อเนื่อง ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ รัฐบาลขณะนั้นได้กำหนดเป็นนโยบายการพัฒนาประเทศโดยให้ทุกแผนงาน / โครงการต้องใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ช่วงที่สามระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔ เป็นช่วงการขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ พร้อมทั้งการเตรียมจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) โดยจากการประเมินสถานการณ์ของประเทศทั้งที่เป็นผลมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตจากภัยธรรมชาติ และปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คาดว่า การเปลี่ยนแปลงทั้งจากสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ความมั่นคงด้านอาหาร พลังงาน จึงเป็นความเสี่ยงที่ต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนและประเทศชาติ ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ จึงได้ประเมินศักยภาพของประเทศและสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในทุกภูมิภาค ตามหลักปฏิบัติพื้นฐานของการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยได้วิเคราะห์ทุนของประเทศใน ๖ ทุน ทั้งทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนโครงสร้างพื้นฐาน ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางการเงินของประเทศเพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง”

นอกจากนั้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดตั้งมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อเป็นกลไกหลักในการพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ให้เป็นบรรทัดฐานที่พัฒนาไปสู่มาตรฐานการปฏิบัติของทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร สถาบัน สังคม และประเทศ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในทุกภาค

ส่วนและระหว่างภาคส่วนต่างๆทั้งภายในและภายนอกประเทศในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การติดตามความก้าวหน้าและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างชุมชน องค์กร สถาบัน ในภาคส่วนต่างๆ และระหว่างภาคส่วนต่างๆ ตลอดทั้งการเผยแพร่สู่สาธารณะ

แนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายที่การมุ่งสร้างกระแสสังคม ให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิด หรือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยทุกคนผ่านการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้ประชาชนทุกคนสามารถนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๘: ๑๕-๑๘) ได้กำหนดแนวทางหรือยุทธวิธีในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้เป็นขั้นตอนและชัดเจน ดังนี้

๑. เชื่อมโยง กลุ่มหรือบุคคล ที่มีการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อสร้างแกนเครือข่ายขับเคลื่อน ในการสานต่อองค์ความรู้ และรวมพลังเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายนี้จะนำไปสู่การสร้างกระแสเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มย่อยๆ ที่มีความหลากหลาย ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างพื้นฐานการขับเคลื่อนต่อไป

๒. ร่วมมือระหว่างแกนเครือข่าย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างบทเรียน จากกิจกรรมตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม (Show Cases หรือ Best Practices) ในสาขาต่างๆ ได้แก่ การเกษตร อุตสาหกรรม บริการตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ธุรกิจขนาดจิ๋ว เล็ก กลาง ใหญ่ ทั้งที่ประสบความสำเร็จ และล้มเหลว โดยชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพอเพียงหรือไม่พอเพียง ทั้งนี้ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและหลากหลาย จะเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการสื่อความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม

๓. พัฒนาแนวคิดให้ชัดเจน โดยการสร้างองค์ความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานำทาง เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น และนำเสนอเป็นทางเลือกหนึ่งของแนวทางการพัฒนา

๔. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยสร้างและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วน ได้มีประสบการณ์ที่จะผ่านกระบวนการไตร่ตรองและเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและพื้นฐานในการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่พลังศรัทธา และฉันทามติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม

5. สร้างสื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Communication for Change) ที่มีพลังจากการประมวลความรู้และบทเรียนต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปมีความรู้และ

ความเข้าใจที่ถูกต้อง และเกิดความสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในกลุ่มเป้าหมาย

6. ขยายผลในภาคส่วนต่างๆ ในหลายมิติ ให้เกิดพลังเครือข่ายที่มีแรงมากเพียงพอ (Momentum) ที่จะทำให้กระแสเศรษฐกิจพอเพียงขยายไปเรื่อยๆ ในวงกว้างอย่างเป็นธรรมชาติ จนเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ถึงแนวทางการปฏิบัติ และเงื่อนไข ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม

7. เกิดผลลัพธ์จากการขับเคลื่อน คือ ประชาชนในแต่ละพื้นที่และภาคส่วน ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิต โดยน้อมเอาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต และทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มสาขาอาชีพและพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ จนสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างของสังคมและยึดหลักการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุด

วิธีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งประสานพลังในลักษณะพันธมิตรแห่งความร่วมมือและเน้นการเสริมพลังทางบวก โดยการถักทอเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพ มีพลังในการขับเคลื่อน โดยเริ่มจากการมองภาพการดำเนินการอย่างเป็นองค์รวมก่อนแล้ว จึงกำหนดแนวทางและการดำเนินงานในแต่ละด้าน เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงและเสริมพลังในการขับเคลื่อน ให้ประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าถึงระดับมหภาค ได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง

การน้อมนำหลัก“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สู่การปฏิบัติ

ประชาชนทุกคนสามารถน้อมนำหลักปรัชญาฯ มาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือ การเกิดจิตสำนึกมีความศรัทธา เชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐: ๑๘-๒๑)

๑. ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถไม่ทำอะไรเกินตัวดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นรวมทั้งใฝ่รู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่ยกย่องให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพ รู้ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ประหยัดแต่ไม่ใช่ตระหนี่ ลด-ละ-เลิก อบายมุข สอนให้เด็กรู้จักคุณค่า รู้จักใช้ และรู้จักออมเงินและสิ่งของ เครื่องใช้ ดูแลรักษาสุขภาพ มีการแบ่งปันภายใน

ครอบครัว ชุมชน และสังคมนอบข้าง รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

๒. ความพอเพียงระดับชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้ รัก สามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชนและนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์การการเงิน สวัสดิการชุมชน การช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้ง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

๓. ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน เริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปันมุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และพนักงานด้านการขยายธุรกิจต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งต้องมีความรู้และเข้าใจธุรกิจของตนเองรู้จักลูกค้า ศึกษาคู่แข่ง และเรียนรู้การตลาดอย่างถ่องแท้ ผลิดในสิ่งที่ถนัดและทำตามกำลังสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญต้องสร้างเสริมความรู้และจัดสวัสดิการให้แก่พนักงานอย่างเหมาะสม

๔. ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่งเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้ รัก สามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

แนวทางปฏิบัติ โดยเริ่มจากตัวเองก่อน ด้วยการฝึกจิตข่มใจตนเอง และอบรมเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีคุณธรรม กินอยู่ตามอัตภาพ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น การหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพ การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ประหยัด แต่ไม่ใช่ตระหนี่ ลด ละ เลิกอบายมุข รู้จักคุณค่า รู้จักใช้ รู้จักออมเงิน และสิ่งของเครื่องใช้ดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรง มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมนอบข้าง รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งบริหารความเสี่ยงด้วยการสร้างภูมิคุ้มกัน ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ยกตัวอย่างความพอเพียง เช่น ถ้ามีกระเป๋าถืออยู่ ๔ ใบ แต่อยากซื้อใบที่ ๕ ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญในองค์ประกอบของปรัชญาฯ คือ พอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน หากซื้อแล้วต้องพิจารณาว่ามีเงินพอใช้ ถึงสิ้นเดือนหรือไม่ หากไม่พอแสดงว่า ภูมิคุ้มกันบกพร่อง จึงไม่ควรซื้อกระเป๋า แต่หากมีเงินเดือนมากพอ ไม่เดือดร้อน และจำเป็นต้องใช้ ก็สามารถซื้อได้แต่ราคาต้องเหมาะสมด้วย หรือหากครอบครัวมีปัญหาเรื่องเป็นหนี้ ต้องไปดูเหตุปัจจัยของการเป็นหนี้ ทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ โดยลงบัญชีแบ่งประเภทรายรับรายจ่าย หากรายจ่ายใดสามารถควบคุมได้และเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ก็ให้ลดหรือยกเลิกไป เช่น โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่หรือสิ่งของที่เป็นอบายมุขทั้งปวง

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐: ๒๒-๒๓) ได้เสนอแนะการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ ดังนี้

๑.ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช่จ่ายเกินตัวไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกัน ไม่เสี่ยงเกินไป

๒.ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดีเอื้ออาทรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

๓.ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้ รัก สามัคคีสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชนรักษาเอกลักษณ์ภาษา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

๔.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

๕.ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง จะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างสมดุลมั่นคงและยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านชีวิตเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่ “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย”

บทสรุป

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๔๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

การน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงอะไรและมีหลักการสำคัญอะไรบ้างที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต รวมทั้งเห็นถึงประโยชน์จากการที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ สร้างแรงบันดาลใจที่จะทดลองนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งในชีวิตประจำวัน และการดำเนินชีวิตต่างๆ ร่วมกับผู้อื่น โดยคำนึงถึงการพึ่งพาตนเองเป็นเบื้องต้น การทำอะไรที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง การใช้เหตุผลเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และการกระทำต่างๆ การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในด้านต่างๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และไม่ทำอะไรที่เสี่ยงจนเกินไป จนทำให้ตนเอง หรือคนรอบข้างเดือดร้อนในภายหลัง

นอกจากนั้น การใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องและใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ซื่อสัตย์ ความไม่โลภ ความรู้จักพอ ความขยันหมั่นเพียร การไม่เบียดเบียน การรู้จักแบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการที่จะสร้างภาวะความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างลึกซึ้ง จำเป็นที่จะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและกับผู้อื่น โดยการเรียนรู้ที่ผ่านกระบวนการไตร่ตรอง และเรียนรู้จากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน จะทำให้สามารถตระหนักถึงประโยชน์และความสุขที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยมีจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสุขที่เกิดจากความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี และรู้จักระดับความพอเพียง จนนำไปสู่การประกอบสัมมาชีพเลี้ยงตนเองอย่างถูกต้อง

ที่สำคัญ การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง จะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่ “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย”

คำถามทบทวน

จงตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

๑. จงอธิบายความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๒. จงอธิบายความเป็นมาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๓. จงอธิบายความสำคัญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๔. องค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีอะไรบ้าง
๕. จงยกตัวอย่างพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๖. จงอธิบายและยกตัวอย่าง “หลักความพอประมาณ”
๗. จงอธิบายและยกตัวอย่าง “หลักความมีเหตุผล
๘. จงอธิบายและยกตัวอย่าง “การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
๙. จงอธิบายและยกตัวอย่าง “เงื่อนไขความรู้
๑๐. จงอธิบายและยกตัวอย่าง “เงื่อนไขคุณธรรม